

UBEZPIECZENIE JAKO INSTRUMENT ZABEZPIECZENIA BANKOWYCH WIERZYTELNOŚCI KREDYTOWYCH

Dawid Rogoziński

Wolters Kluwer

UBEZPIECZENIE JAKO INSTRUMENT ZABEZPIECZENIA BANKOWYCH WIERZYTELNOŚCI KREDYTOWYCH

Dawid Rogoziński

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 sierpnia 2024 r.

Recenzent

Dr hab. Bartosz Kucharski, prof. Uniwersytetu Łódzkiego

Wydawczyni

Anna Kubuj-Kacperek

Redaktorka prowadząca

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Kruś

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-757-8

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie.....	15
Rozdział I	
Fenomen współpracy bankowo-ubezpieczeniowej	
w obszarze ubezpieczeń spłaty kredytu	21
1. Ramy współpracy bankowo-ubezpieczeniowej	
w obszarze ubezpieczeń spłaty kredytu	21
1.1. Zjawisko <i>bancassurance</i>	21
1.2. Podmioty stosunków prawnych nawiązywanych	
w ramach współpracy bankowo-ubezpieczeniowej	
w obszarze zabezpieczeń spłaty kredytu.....	26
1.3. Obowiązujące regulacje dotyczące współpracy	
bankowo-ubezpieczeniowej	29
1.4. Specyfika ubezpieczeń spłaty kredytu w kontekście	
współpracy bankowo-ubezpieczeniowej.....	34
2. Ryzyka działalności kredytowej.....	36
3. Zarządzanie ryzykiem kredytowym z wykorzystaniem	
ubezpieczeń spłaty kredytu.....	39
3.1. Analiza zdolności kredytowej	39
3.2. Identyfikacja ryzyka a zabezpieczenie spłaty kredytu...	41
3.3. Walory ubezpieczeń jako instrumentu	
zabezpieczenia spłaty kredytu.....	42
4. Rola banku w nawiązywaniu stosunków ubezpieczenia	
spłaty kredytu	45
5. Podsumowanie.....	48

Rozdział II

Konstrukcja zabezpieczenia spłaty kredytu

z wykorzystaniem umowy ubezpieczenia.....	51
1. Umowa kredytu i zabezpieczenie jego spłaty.....	51
1.1. Umowa kredytu	51
1.2. Zabezpieczenie spłaty kredytu	55
1.3. Zabezpieczenie spłaty kredytu <i>sensu stricto</i>	57
2. Podstawy ustanowienia zabezpieczenia	
z wykorzystaniem umowy ubezpieczenia.....	60
2.1. Ustanowienie zabezpieczenia spłaty kredytu jako	
obowiązek kredytobiorcy	60
2.2. Specyfika ubezpieczeń jako form zabezpieczenia	
spłaty kredytu	66
2.3. Umowa o ustanowienie zabezpieczenia	69
2.4. Umowa zobowiązująca do ustanowienia	
zabezpieczenia w systemie prawnym RPA	73
3. Zaspokojenie kredytodawcy przez ubezpieczyciela i jego	
konsekwencje dla stosunku kredytowego.....	76
4. Spełnienie świadczenia przez ubezpieczyciela	
a wygaśnięcie zobowiązania z umowy kredytu	88
4.1. Powierniczy charakter usytuowania banku w roli	
wierzyciela zakładu ubezpieczeń.....	88
4.2. Wypłata świadczenia ubezpieczeniowego	
a przedterminowa spłata kredytu	91
5. Obowiązek banku zaspokojenia się z przedmiotu	
zabezpieczenia.....	95
6. Odpowiedzialność banku za realizację praw	
z przedmiotu zabezpieczenia	101
7. Nieważność umowy kredytu a los prawny ubezpieczenia	
jego spłaty	110
8. Podsumowanie.....	116

Rozdział III

Umowa ubezpieczenia na życie jako instrument

zabezpieczenia spłaty kredytu	121
1. Umowa ubezpieczenia na życie kredytobiorcy	121

1.1. Funkcje ochrony ubezpieczeniowej w umowie ubezpieczenia na życie kredytobiorcy	121
1.2. Warunki adekwatności ochrony ubezpieczeniowej	124
1.3. Charakter prawny umowy ubezpieczenia na życie jako ubezpieczenia spłaty kredytu na tle prawnoporównawczym	131
2. Wskazanie uposażonego jako prawne zabezpieczenie spłaty kredytu	138
2.1. Charakter prawny wskazania uposażonego	138
2.2. Wskazanie uposażonego a przelew praw z umowy ubezpieczenia na życie	141
2.3. Wskazanie uposażonego jako zabezpieczenie wierzytelności	144
2.4. Postulaty <i>de lege ferenda</i> dotyczące wskazania zabezpieczającego	147
3. Skutki prawne świadczenia uposażonemu kredytodawcy dla stosunku kredytowego	150
4. Ochrona praw spadkobierców wobec realizacji prawnego zabezpieczenia wierzytelności kredytowej z wykorzystaniem umowy ubezpieczenia na życie	156
5. Rozmiar zabezpieczonej wierzytelności kredytowej a sposób określenia sumy ubezpieczenia	165
5.1. Suma ubezpieczenia a blankietowe odesłanie do salda kredytu	165
5.2. Problem niedozwolonego charakteru postanowień umowy kredytu dla określenia wysokości sumy ubezpieczenia	170
6. Podsumowanie	184

Rozdział IV

Umowa ubezpieczenia majątkowego jako instrument

zabezpieczenia spłaty kredytu	187
1. Ubezpieczenie nieruchomości	187
1.1. Ubezpieczenie od ognia i innych zdarzeń losowych	187
1.2. Ubezpieczenie od utraty wartości nieruchomości	191
1.3. Ubezpieczenie nieruchomości a ubezpieczenie przedmiotu zabezpieczenia hipotecznego	194

2. Inne ubezpieczenia majątkowe charakterystyczne dla stosunków kredytowych.....	200
2.1. Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego.....	200
2.2. Ubezpieczenie pomostowe.....	205
2.3. Ubezpieczenie płatności (spłaty bieżących rat kredytu).....	210
3. Przelew wierzytelności z umowy ubezpieczenia majątkowego jako prawne zabezpieczenie spłaty kredytu...	214
3.1. Przedmiot przelewu	214
3.2. Szczególne cechy przelewu wierzytelności ubezpieczeniowej	221
3.3. Uwagi prawoporównawcze na tle systemu prawnego RPA.....	227
4. Regres ubezpieczeniowy w przypadku ubezpieczeń ryzyk własnych banku	233
4.1. Niewykonanie umowy kredytu a regres ubezpieczeniowy.....	233
4.2. Finansowanie kosztów ochrony ubezpieczeniowej przez kredytobiorcę a regres ubezpieczeniowy.....	239
5. Podsumowanie.....	246

Rozdział V

Dystrybucja i finansowanie ubezpieczeń spłaty kredytu	251
1. Bank jako dystrybutor ubezpieczeń spłaty kredytu	251
1.1. Dystrybucja krzyżowa umowy ubezpieczenia.....	251
1.2. Analiza wymagań i potrzeb ubezpieczającego kredytobiorcy	258
1.3. Bank jako pośrednik ubezpieczeniowy i zleceniobiorca usług płatniczych	265
2. Ubezpieczenia ochrony spłaty kredytu (PPI) na rynku brytyjskim	273
2.1. <i>Payment protection insurance</i>	273
2.2. Działania nadzorczo-regulacyjne organów ochrony prawa w Wielkiej Brytanii	276
3. Finansowanie kosztów ochrony ubezpieczeniowej przez kredytobiorcę	282

3.1. Świadczenia należne bankowi z tytułu umowy kredytu.....	282
3.2. Ubezpieczenia indywidualne kredytobiorcy.....	285
3.3. Problem wysokości prowizji pośrednika w orzecznictwie brytyjskim.....	287
3.4. Ubezpieczenia grupowe (na cudzy rachunek)	293
3.5. Ubezpieczenia ryzyk własnych banku	296
4. Finansowanie ochrony ubezpieczeniowej jako cel kredytu.....	301
4.1. Mechanizm finansowania ochrony ubezpieczeniowej a stosunek ubezpieczenia.....	301
4.2. Opłata na sfinansowanie składki ubezpieczeniowej zapłaconej przez ubezpieczający bank jako cel kredytu.....	302
4.3. Kredytowanie kosztów składki ubezpieczeniowej <i>sensu stricto</i>	308
4.4. Problem kredytowania składki ubezpieczeniowej w praktyce i orzecznictwie brytyjskim	312
5. Podsumowanie.....	315
Bibliografia.....	321

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

BGB	-	niemiecki kodeks cywilny z 18.08.1896 r. (Bürgerliches Gesetzbuch, BGBl. I S. 42)
dyrektywa 93/13/EWG	-	dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. WE L 95, s. 29, ze zm.)
dyrektywa 2008/48/WE	-	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.Urz. UE L 133, s. 66)
k.c.	-	ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061)
k.k.	-	ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
k.p.c.	-	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
pr. bank.	-	ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2023 r. poz. 2488 ze zm.)
u.d.u.	-	ustawa z 15.12.2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 1111 ze zm.)
u.d.u.r.	-	ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 838)
u.k.h.	-	ustawa z 23.03.2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz.U. z 2022 r. poz. 2245 ze zm.)
u.k.k.	-	ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2023 r. poz. 1028 ze zm.)
u.k.w.h.	-	ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2023 r. poz. 1984 ze zm.)

u.n.z.f.	–	ustawa z 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 294 ze zm.)
ustawa o Rzeczniku Finansowym	–	ustawa z 5.08.2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego, o Rzeczniku Finansowym i o Funduszu Edukacji Finansowej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1109)
ustawa o SKOK	–	ustawa z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 512 ze zm.)
u.u.p.	–	ustawa z 19.08.2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. z 2024 r. poz. 30 ze zm.)

Rekomendacje

I Rekomendacja ZBP	–	Rekomendacja dobrych praktyk na polskim rynku bancassurance w zakresie ubezpieczeń ochronnych powiązanych z produktami bankowymi, przyjęta przez Komitet ds. Kredytu Konsumentckiego przy ZBP 25.02.2009 r. oraz przez Zarząd Związku Banków Polskich 3.04.2009 r., https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/I-Rekomendacja-Bancassurance.pdf
II Rekomendacja ZBP	–	Rekomendacja w sprawie dobrych praktyk w zakresie ubezpieczeń finansowych powiązanych z produktami bankowymi zabezpieczonymi hipotecznie, opracowana we współpracy z Polską Izbą Ubezpieczeń i przyjęta przez Zarząd Związku Banków Polskich 22.12.2010 r., https://zbp.pl/getmedia/3dc90db2-02f2-421d-8d41-9e620565a26d/Rekomendacja-w-sprawie-dobrych-praktyk-w-zakresie-ubezpieczen-finansowych-powiazanych-z-produktami-bankowymi-zabezpieczonymi-hipotecznie_12-2010

- III Rekomendacja ZBP – Rekomendacja w sprawie dobrych praktyk na polskim rynku bancassurance w zakresie ubezpieczeń z elementem inwestycyjnym lub oszczędnościowym, opracowana we współpracy z Polską Izbą Ubezpieczeń i zatwierdzona przez Zarząd Związku Banków Polskich 10.07.2012 r., <https://www2.piu.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/III-Rekomendacja-Bancassurance.pdf>
- Rekomendacja S – Rekomendacja S Komisji Nadzoru Finansowego dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie, Warszawa 2013, https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Poland/2013-12-11_Polish_Recommendation_S.pdf
- Rekomendacja U – uchwała nr 243/2023 Komisji Nadzoru Finansowego z 26.06.2023 r. w sprawie wydania Rekomendacji U dotyczącej dobrych praktyk w zakresie bancassurance (Dz.Urz. KNF poz. 15) wraz z załącznikiem

Czasopisma i publikatory

- IC – Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego
- MoP – Monitor Prawniczy
- MPB – Monitor Prawa Bankowego
- MPHiW – Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
- MSiG – Monitor Sądowy i Gospodarczy
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSG – Orzecznictwo Sądów Gospodarczych
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Pracy
- OSNC-ZD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej – Zbiór dodatkowy
- OSNPG – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
- PA – Prawo Asekuracyjne
- PB – Prawo Bankowe
- PPH – Przegląd Prawa Handlowego

R.Pr.	– Radca Prawny
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RU	– Rozprawy Ubezpieczeniowe
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
WU	– Wiadomości Ubezpieczeniowe

Inne skróty

BGH	– Bundesgerichtshof (Federalny Trybunał Sprawiedliwości)
CKK	– całkowity koszt kredytu
EIOPA	– Europejski Urząd Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych
FCA	– Financial Conduct Authority (Wielka Brytania)
FOS	– Financial Ombudsman Service (Wielka Brytania)
FSA	– Financial Services Authority (Wielka Brytania)
GBP	– funt szterling (tzw. funt brytyjski)
KNF	– Komisja Nadzoru Finansowego
OWU	– ogólne warunki ubezpieczenia
PLN	– złoty polski
PPI	– Payment Protection Insurance
RPA	– Republika Południowej Afryki
RRSO	– rzeczywista roczna stopa oprocentowania
SA	– sąd apelacyjny
SARON	– Swiss Averaged Rate Overnight
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SOKiK	– Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS	– Trybunał Sprawiedliwości
UE	– Unia Europejska
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
WIBOR	– Warsaw Interbank Offered Rate
WIRON	– Warsaw Interest Rate Overnight

WPROWADZENIE

Richard Thomas rozpoczął swój raport na temat ubezpieczeń ochrony płatności (PPI) w praktyce Rzecznika Finansowego w Wielkiej Brytanii od przywołania cytatu z anonimowego rozmówcy: „To niewiarygodne, że nikt nie napisał jeszcze całej książki na temat ubezpieczeń spłaty kredytu”¹. Podobnie w polskiej literaturze, choć można znaleźć pokaźną liczbę artykułów, komentarzy i omówień dotyczących wybranych zagadnień ze sfery ubezpieczeń spłaty kredytu czy też – w ich kontekście – szerszej problematyki dystrybucji ubezpieczeń w kanale *bancassurance*, brakuje monografii, która w całości poświęcona byłaby tej właśnie tematyce. Przedmiot niniejszej publikacji jest o tyle problematyczny, że znajduje się dokładnie na styku czterech obszarów regulacyjnych: prywatnego prawa bankowego (choć w niektórych przypadkach nie da się uciec także od jego publicznoprawnych aspektów²), prawa ubezpieczeń gospodarczych (prywatnych), „klasycznego” prawa cywilnego oraz prawa ochrony klienta (konsumenta). Wymaga także uwzględnienia kontekstu unijnego, w tym orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Można śmiało stwierdzić, że w zasadzie nie udziela się już żadnych długoterminowych kredytów, których jednym z podstawowych instrumentów zabezpieczenia nie byłaby właśnie umowa ubezpieczenia, czy

¹ Ang. *It's amazing that no-one yet has written a whole book all about PPI* (tłum. własne); zob. R. Thomas, *The impact of PPI mis-selling on the Financial Ombudsman Service*, London 2016, s. 4, <https://www.financial-ombudsman.org.uk/files/17749/Impact-of-PPI-mis-selling-report.pdf> (dostęp: 26.11.2022 r.).

² Zob. M. Bączyk, *Zarys prawa bankowego*, cz. 1, *Zarys systemu bankowego*, Toruń 2000, s. 17–21.

to na życie kredytobiorcy, czy majątkowego. Także w przypadku kredytów krótko- i średnioterminowych wykorzystanie ubezpieczeń do zabezpieczenia wiarytelności banku stało się powszechnym zjawiskiem.

Podobnie jednak jak w Wielkiej Brytanii, doszło w Polsce do wielu niepokojących zjawisk związanych z dystrybucją ubezpieczeń w kanale bankowym. Efektem tego były interwencje organów ochrony prawa, z Rzecznikiem Ubezpieczonych (w chwili obecnej: Rzecznikiem Finansowym) na czele. W roku 2007 powstał jego raport *Podstawowe problemy bancassurance w Polsce*³, zwracający uwagę na nieprawidłowości na rynku w tym zakresie. W listopadzie 2012 r. Rzecznik opublikował aneks do rzeczzonego raportu: *Podstawowe problemy bancassurance w Polsce – skargi z zakresu bancassurance wniesione w 2012 r.*⁴ Rzecznik kierował również do Prezesa UOKiK zawiadomienia o stwierdzonych – w toku swoich własnych działań – naruszeniach praw i interesów klientów na rynku ubezpieczeniowym, konsekwencją czego było wszczęcie przez ten drugi organ odpowiednich postępowań wyjaśniających i kontrolnych, w niektórych przypadkach kończących się zastosowaniem sankcji administracyjnych przeciwko bankom i zakładom ubezpieczeń⁵. Prezes UOKiK inicjował (jeszcze w dawnym stanie prawnym) postępowania z zakresu abstrakcyjnej kontroli postanowień umów kredytowych i umów ubezpieczenia (odnoszących się do nieprawidłowości na rynku *bancassurance*)⁶, jak również przystępował (i wciąż przystępuje) do

³ Rzecznik Ubezpieczonych, *Podstawowe problemy bancassurance w Polsce*, Warszawa 2007, https://dziennikubebezpieczeniowy.pl/pub/RzU_bancass.pdf (dostęp: 27.12.2022 r.).

⁴ Rzecznik Finansowy, *Podstawowe problemy bancassurance w Polsce – skargi z zakresu bancassurance wniesione w 2012 r.*, Warszawa 2012, https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Aneks_do_raportu_o_bancassurance_2012.pdf (dostęp: 27.12.2022 r.).

⁵ Zob. Najwyższa Izba Kontroli, *Wystąpienie pokontrolne w sprawie P/17/010 – Ochrona konsumentów na rynku ubezpieczeniowym*, Warszawa 2018, s. 6–7.

⁶ Zob. UOKiK, *Sprawozdanie z działalności 2013*, Warszawa 2014, s. 23–30, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=15345> (dostęp: 1.02.2023 r.); *Sprawozdanie z działalności 2014*, Warszawa 2015, s. 15–17, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=16982> (dostęp: 1.02.2023 r.); *Sprawozdanie z działalności 2015*, Warszawa 2016, s. 18–20, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=18517> (dostęp: 1.02.2023 r.) oraz m.in. wyroki SOKiK: z 6.08.2009 r., XVII AmC 624/09, MSiG 2010/35, poz. 2093 – klauzula nr 1797; z 23.02.2011 r., XVII AmC 143/10, MSiG 2013/20, poz. 1431 – klauzula nr 4130.

postępowań cywilnych z powództw indywidualnych konsumentów, przedstawiając tzw. istotny pogląd w sprawie⁷.

Brak wyraźnych regulacji ustawowych odnoszących się do kwestii dystrybucji ubezpieczeń w kanale *bancassurance* skłonił Komisję Nadzoru Finansowego do interwencji. Tak też 24.06.2014 r. w drodze uchwały przyjęto Rekomendację U dotyczącą dobrych praktyk w zakresie *bancassurance*⁸. Jej wdrożenie miało na celu podniesienie standardów sposobu dystrybucji ubezpieczeń w kanale bankowym, jak też jakości samej ochrony ubezpieczeniowej świadczonej w ramach wariantów umów ubezpieczenia, których zawarcie proponowane jest klientom banków, ze szczególnym uwzględnieniem kredytobiorców (pożyczkobiorców)⁹. Uchwałą z 26.06.2023 r. przyjęto nową Rekomendację U¹⁰.

Poczynione w monografii rozważania odnoszące się do polskiego porządku prawnego uzupełnione zostały o wyniki badań prawnoporównawczych dotyczących systemów prawnych: niemieckiego, brytyjskiego i południowoafrykańskiego. Wybór brytyjskiego systemu prawnego był nieprzypadkowy, musiał on bowiem zmierzyć się z największym¹¹, jak dotychczas, zarówno w wymiarze finansowym, jak i co do skali jego

⁷ Art. 31d ustawy z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2024 r. poz. 594 ze zm.), art. 63 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.); zob. przykładowo: istotny pogląd z września 2017 r., RLU-644-28/17/BP, s. 22 i n., <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=20617> (dostęp: 1.02.2023 r.); istotny pogląd z 11.01.2018 r., RKR-644-43 (2)/17(AGW), s. 20 i n., <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=21032> (dostęp: 1.02.2023 r.); istotny pogląd z 11.01.2017 r., RPZ-644/34/17/MW, s. 18 i n., <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=21106> (dostęp: 1.02.2023 r.).

⁸ Uchwała nr 183/2014 Komisji Nadzoru Finansowego z 24.06.2014 r. w sprawie wydania Rekomendacji U dotyczącej dobrych praktyk w zakresie *bancassurance* (Dz.Urz. KNF poz. 12).

⁹ I. Florek, *Ochrona i prawa klientów kanału bancassurance w kontekście ubezpieczeń na życie*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2017/2, s. 45.

¹⁰ Uchwała nr 243/2023 Komisji Nadzoru Finansowego z 26.06.2023 r. w sprawie wydania Rekomendacji U dotyczącej dobrych praktyk w zakresie *bancassurance* (Dz.Urz. KNF poz. 15) wraz z załącznikiem.

¹¹ G. Wearden, *How the PPI scandal unfolded*, „The Guardian” z 5.05.2011 r., <https://www.theguardian.com/business/2011/may/05/how-ppi-scandal-unfolded> (dostęp: 30.04.2023 r.).

powszechności, problemem wadliwej dystrybucji ubezpieczeń związanych z udzielaniem kredytów. Obserwacja doświadczeń brytyjskich i sposobu, w jaki z problemem radziły sobie zarówno tamtejsze sądy, jak i organy nadzoru oraz organy ochrony prawa, dostarcza wielu cennych wniosków także w odniesieniu do kwestii, które wciąż są w polskim obrocie prawnym mało dostrzegalne, jak chociażby kwestia kredytowania składek ubezpieczeniowych (doliczania ich do salda zadłużenia) czy granic uzyskiwania przez bank korzyści z tytułu prowizji w ramach dystrybucji ubezpieczeń spłaty kredytu. Wybór systemu prawnego i gospodarczego RPA motywowany był faktem, że RPA jest krajem łączącym tradycję *common law*, zakorzenione w tradycji prawnej z uwagi na kolonialną przeszłość tych terytoriów, z systemem prawa stanowionego (tzw. *mixed legal system* albo *hybrid legal system*)¹². Perspektywa taka, w spojrzeniu na ubezpieczenie jako instrument zabezpieczenia wiarytelności kredytowych, może być o tyle cenna, że przecież ubezpieczenia, choć osadzone w Polsce w prawie stanowionym, pozostają wciąż silnie zakorzenione w tradycji *common law*. Tam przecież się narodziły i to właśnie system prawa precedensowego jest naturalnym środowiskiem, w którym ukształtowały się reguły ich funkcjonowania i wykorzystania w obrocie gospodarczym¹³. Z możliwości równoczesnego czerpania z obu tych perspektyw korzysta współczesne orzecznictwo i nauka prawa południowoafrykańskiego. System prawa niemieckiego stanowił zaś pierwowzór dla polskiej jurysprudencji w zakresie prawa zabezpieczeń. Jednocześnie dojrzałość obrotu prawnego w Niemczech doprowadziła do konieczności konfrontacji orzecznictwa z problemami poruszonymi w niniejszym opracowaniu, z którymi polskiemu wymiarowi sprawiedliwości jeszcze nie przyszło się wyraźnie zmierzyć.

Opracowanie, będące zmodyfikowaną wersją rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Prawa i Administracji UG 11.03.2024 r., nie

¹² P.J. Thomas, C.G. van der Merwe, B.C. Stoop, *Historical Foundations of South African Private Law*, Durban 2000, s. 7.

¹³ W. Warkało, W. Mogiński, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1938, s. 19–27; A. Brodecka-Chmara [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do przepisów prawnych o funkcjonowaniu rynku ubezpieczeń*, red. Z. Brodecki, M. Serwach, M. Glicz, Warszawa 2010, s. 21–22; A. Wąsiewicz, Z. Nowakowski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Warszawa–Poznań 1980, s. 20–24.

powstałoby w tym kształcie, gdyby nie wiele pięknych zbiegów okoliczności i spotkań z życzliwymi ludźmi. Nie sposób ich wszystkich wymienić, a wymienionym oddać w słowach wszystkie dobromysli, które w ich stronę chciałbym skierować.

Dziękuję w sposób szczególny mojej mentorce i promotorce rozprawy doktorskiej dr hab. Dorocie Maśniak, prof. UG, za całą tę drogę, która rozpoczęła się na czwartym roku moich studiów prawniczych i zapewne będzie trwać jeszcze bardzo, bardzo długo. Za komentarze na marginesie pierwszych maszynopisów, przyjacielskie i pełne życzliwości spojrzenia w chwilach kryzysów, a w końcu za refleks pokładów mentorskiej dumy i zwyczajnej, ludzkiej radości w oczach, za słowa, które zawsze wzmacniały.

Dziękuję Recenzentom w przewodzie doktorskim i Recenzentowi wydawniczemu niniejszej monografii: prof. Mirosławowi Bączykowi (SSN w stanie spoczynku), dr hab. Bartoszowi Kucharskiemu, prof. UŁ, dr hab. Marcinowi Orlickiemu, prof. UAM, oraz dr hab. Edycie Rutkowskiej-Tomaszewskiej, prof. UW, za wszelkie życzliwe uwagi, podpowiedzi i sugestie, które pozwoliły nadać temu opracowaniu ostatnie szlify i bez wątpienia je niezwykle ubogaciły.

Moim Rodzicom Jolancie i Piotrowi oraz Przyjaciołom – tym, którzy wspierali mnie merytorycznie, inspirowali i przede wszystkim zawsze otulająco byli obecni obok: Marcie Nowickiej, Małgorzacie Dawid, Marii Szymkiewicz, Karolinie Mastykarz, Jakubowi Mohylakowi.

Dziękuję moim Robaczkom (Studentom) – nauczycielom lepszego, trafniejszego i bardziej zrozumiałego prezentowania myśli, z którymi możliwość pracy i obserwowania ich rozwoju była jedną z największych motywacji rozwoju naukowo-dydaktycznego. I największych radości w pracy.

Арцэмію, майму галоўнаму натхняльніку, за яго далікатныя, але матывуючыя словы, за яго надзейную прысутнасць і сумесную радасць з поспехаў. За магчымасць дзяліць нягоды і прыгажосць гэтага жыцця (Жыве вольная Беларусь!).

Last but not least, trzem niezwykłym osobom z Woltersa: Monice Kozłowskiej (mojemu dobremu duchowi we wszystkich aspektach współpracy z Wydawnictwem) oraz Paniom Annie Kacperek-Kubuj (wspaniałej, życzliwej i wyrozumiałej Wydawczyni) i Katarzynie Kruś (redaktorce o nieprzecenionej cierpliwości do zdań wielokrotnie złożonych), bez których także nie byłoby tej książki, a bez wspólnie zorganizowanych szkoleń i wcześniejszych opracowań nie byłoby wielu praktycznych wątków, które – mam nadzieję – będą stanowić o jej użyteczności.

Wszystkim niewymienionym z imienia i nazwiska raz jeszcze dziękuję.

I liczę na kolejne twórcze spotkania, rozmowy, zbiegi okoliczności i zaskoczenia.

Autor

Rozdział I

FENOMEN WSPÓŁPRACY BANKOWO- UBEZPIECZENIOWEJ W OBSZARZE UBEZPIECZEŃ SPŁATY KREDYTU

1. Ramy współpracy bankowo-ubezpieczeniowej w obszarze ubezpieczeń spłaty kredytu

1.1. Zjawisko *bancassurance*

Pojęcie *bancassurance* nie posiada swojej definicji legalnej, ale posługuje się nim organ nadzoru w ramach aktów o charakterze *soft law*. W słowniczku Rekomendacji U zdefiniowano je jako „oferowanie ubezpieczeń przez jednostki (pośrednictwo ubezpieczeniowe lub oferowanie przystąpienia do zawartej przez jednostkę umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek) na podstawie umów zawartych pomiędzy jednostką a zakładem ubezpieczeń, bezpośrednio powiązane albo niepowiązane z produktem jednostki, w tym także oferowanie klientom ubezpieczeniowych produktów o charakterze inwestycyjnym lub oszczędnościowym. Przez *bancassurance* należy także rozumieć zawieranie przez jednostkę umów ubezpieczenia powiązanych z produktem jednostki, w przypadku których finansujący ubezpieczenie, na podstawie umowy zawartej z jednostką jest zobowiązany do pokrycia kosztów jej ochrony ubezpieczeniowej”.

Na jej podstawie można wyróżnić trzy obszary *bancassurance* według kryterium pozycji prawnej banku w stosunkach ubezpieczenia:

- 1) wykonywanie przez banki czynności pośrednictwa ubezpieczeniowego,
 - 2) proponowanie przystąpienia do umów ubezpieczenia grupowego,
 - 3) obciążanie kosztami ochrony ubezpieczeniowej świadczonej na rzecz banku
- przy czym działania te skierowane są do klientów, z którymi relacje nawiązane zostały w związku z inną umową o usługi finansowe, tym razem świadczone bezpośrednio przez bank¹. Jedynie do drugiego z wyżej wymienionych obszarów sprowadza się definicja, która znalazła się w Rekomendacji dobrych praktyk na polskim rynku *bancassurance* w zakresie ubezpieczeń ochronnych powiązanych z produktami bankowymi, przyjętej przez Komitet ds. Kredytu Konsumentckiego przy ZBP 25.02.2009 r. oraz przez Zarząd Związku Banków Polskich 3.04.2009 r.² i Rekomendacji w sprawie dobrych praktyk w zakresie ubezpieczeń finansowych powiązanych z produktami bankowymi zabezpieczonymi hipotecznie, opracowanej we współpracy z Polską Izbą Ubezpieczeń i przyjętej przez Zarząd Związku Banków Polskich 22.12.2010 r.³

Definicja taka będzie najbardziej przydatna w dalszych rozważaniach z uwagi na ich tematykę zawężoną do kwestii dystrybucji ubezpieczeń spłaty kredytu, niemniej warto w tym miejscu krótko scharakteryzować zjawisko *bancassurance* w możliwie szerokim kontekście, gdyż pozwoli nam to uchwycić jego gospodarczy sens, który przecież nie pozostanie bez znaczenia zarówno dla zrozumienia motywów działania uczestników rynku w analizowanym – wąskim – obszarze, jak i dla ewentualnej

¹ Zob. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Warszawa 2013, s. 282–283.

² § 3 ust. 1 I Rekomendacji ZBP stanowi: „*Bancassurance* – usługa polegająca na oferowaniu Klientom Banków Ochrony ubezpieczeniowej na podstawie zawartych przez Banki z Ubezpieczycielami umów ubezpieczenia grupowego na rachunek Klientów Banków”, <https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/I-Rekomendacja-Bancassurance.pdf>.

³ https://zbp.pl/getmedia/3dc90db2-02f2-421d-8d41-9e620565a26d/Rekomendacja-w-sprawie-dobrych-praktyk-w-zakresie-ubezpieczen-finansowych-powiazanych-z-produktami-bankowymi-zabezpieczonymi-hipotecznie_12-2010.

kwalifikacji prawnej czynności prawnych podejmowanych w ramach tych działań.

W literaturze francuskiej, w ramach prób kwalifikacji występujących na rynku modeli współpracy bankowo-ubezpieczeniowej, akcent kładziony jest na kryterium podmiotowe, tj. relacji (prawnych i ekonomicznych) nawiązywanych pomiędzy bankami a zakładami ubezpieczeń. Wskazuje się, że koncentracja działalności bankowej z ubezpieczeniową może następować przez: 1) tworzenie przez banki zakładów ubezpieczeń (szczególnie działających w ramach działu ubezpieczeń życiowych), a także przejmowanie nad nimi kontroli; 2) wspólne tworzenie przez banki i zakłady ubezpieczeń nowego podmiotu, który będzie mógł prowadzić działalność ubezpieczeniową, oraz 3) nawiązywanie w drodze umów i porozumień współpracy w zakresie wzajemnej dystrybucji usług finansowych na rzecz klientów, a więc *de facto* swoistej „wymiany” klientów⁴. Przywołanie przykładu Francji nie jest przypadkowe, uznaje się bowiem, że to właśnie tam doszło w latach 1980–2000 do najbardziej dynamicznego rozwoju sektora *bancassurance*⁵.

Nauki prawne wciąż korzystają z definicji wypracowanych w obszarze ekonomii⁶, ponieważ tego rodzaju współpraca bankowo-ubezpieczeniowa wyprzedziła jakiegokolwiek regulacje prawne w tym zakresie i opi-

⁴ Zob. P. Arnal, Y. Bonnet, *Analysis and prospects of the French bancassurance market*, s. 9, http://www.actuaries.org/events/congresses/Cancun/ica2002_subject/bancassurance/bancass_67_arnal_a.pdf (dostęp: 12.11.2022 r.); G. Morgan, A. Sturdy, J.P. Daniel, D. Knights, *Bancassurance in Britain and France: Innovating Strategies in the Financial Services*, „The Geneva Papers on Risk and Insurance” 1994/71, s. 187–193; por. w literaturze krajowej A. Malinowski, *Zastosowanie bancassurance w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2011/16, s. 137–146.

⁵ Zob. O. Ricci [w:] F. Fiordelisi, O. Ricci, *Bancassurance in Europe. Past, Present and Future*, London 2020, s. 5–6; M. Burżacka, *Rynek bancassurance w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne” 2012, t. 15, s. 43; A. Nowacka, *Bancassurance – alternatywny kanał dystrybucji usług ubezpieczeniowych*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne” 2015, t. 21, s. 120.

⁶ O zestawienie tych definicji pokusiła się w swoim opracowaniu M. Swacha-Lech, *Bancassurance. Sprzedaż produktów bankowo-ubezpieczeniowych*, Warszawa 2008, s. 9–13.

sywana była najpierw w kategoriach zjawisk zachodzących na rynku⁷. Warto przywołać więc definicję M. Śliperskiego, który pod pojęciem *bancassurance* rozumie „wykorzystanie banku (zwłaszcza jego placówek i usług) do sprzedaży ubezpieczeń, głównie życiowo-emerytalnych, z myślą o ofercie przede wszystkim dla klientów detalicznych, indywidualnych”⁸. Podobne definicje możemy spotkać w obcej literaturze przedmiotu⁹. Można wskazać jedynie, że chociaż z biegiem czasu wzrasta dystrybucja w ramach tego kanału ubezpieczeń majątkowych, to rzeczywiście wciąż dominującą rolę odgrywają ubezpieczenia życiowe. Jest to trend charakterystyczny zarówno dla rynku polskiego, jak i innych krajów europejskich¹⁰.

W Polsce także – chociaż stanowi to raczej przedmiot analiz z zakresu nauk ekonomicznych – dostrzega się korporacyjny aspekt powiązań bankowo-ubezpieczeniowych¹¹, sprowadzający się np. do tworzenia grup kapitałowych z udziałem zarówno banków, jak i ubezpieczycieli. Pozwala to na koncentrację w obszarze grupy całego zysku wynikającego z synergii w zakresie świadczenia usług finansowych. Wówczas w wymiarze ekonomicznym korzyści nie sprowadzają się tylko do perspektywy jednostkowej uczestników tej współpracy, tj. zarobkowania na prowizji (bank) czy zapewnienia szerokiego grona klientów (zakład ubezpieczeń). Jednakże nawet w przypadku utworzenia tego rodzaju konglomeratów instytucji finansowych dochodzi między nimi do nawiązania stosunków odpowiadających węższej definicji *bancassurance*,

⁷ B. Mrozowska, *Bancassurance – regulacje prawne i samoregulacja rynku*, PA 2012/3, s. 31–32.

⁸ M. Śliperski, *Bancassurance. Związki bankowo-ubezpieczeniowe*, Warszawa 2002, s. 22.

⁹ S. Davis, *Bancassurance: the Lessons of Global Experience in Banking and Insurance Collaboration*, London 2007, s. 1; N. Genatay, P. Molyneux, *Bancassurance*, London 1998, s. 7–10; Swiss Re Institute, *Bancassurance*, „Sigma” 1992/2, s. 4; O. Ricci [w:] F. Fiordelisi, O. Ricci, *Bancassurance...*, s. 5–6.

¹⁰ Zob. *Bancassurance in Europe. Benchmark study 2018*, <https://eng.mazars.pl/content/download/950969/49772777/version//file/Bancassurance%20Benchmark%20Study.pdf> (dostęp: 16.11.2022 r.); raport Polskiej Izby Ubezpieczeń, *Polski Rynek Bancassurance II kwartał 2022*, Warszawa 2022, <https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/Prezentacja-Rynek-BA-2022Q2-Final.pdf> (dostęp: 16.11.2022 r.).

¹¹ M. Swacha-Lech, *Bancassurance...*, s. 30–31.

czyli tej przejętej z treści Rekomendacji U na poczet dalszych rozważań. Z prawnego punktu widzenia pozostają one przecież – i muszą pozostać – odrębnymi osobami prawnymi.

Współpraca bankowo-ubezpieczeniowa w omawianym kształcie narodziła się w konsekwencji dostrzeżenia przez uczestników możliwości osiągnięcia efektu synergii w dystrybucji usług finansowych. Wobec faktu, że banki nie mogą prowadzić działalności ubezpieczeniowej (art. 6 ust. 1 pr. bank.), a zakłady ubezpieczeń świadczyć usług zarezerwowanych dla banków (art. 4 ust. 3 u.d.u.r.), podmioty te w zasadzie nie konkurują ze sobą¹². Perspektywa „wymiany” klientów stwarza więc dla obu tych podmiotów szanse na zwielokrotnienie zysków, w zasadzie nie generując ryzyka przejęcia klientów¹³. Odpowiada to zresztą ich oczekiwaniom – możliwość kompleksowego zaspokojenia potrzeb z zakresu usług finansowych przy okazji jednej wizyty w jednej placówce jest dla klienta po prostu atrakcyjna, gdyż niezwykle wygodna¹⁴. Przy okazji obecność obu instytucji na rynku opiera się na podobnie rozumianym zaufaniu publicznym (co ma osadzenie nie tylko w powszechnej opinii, lecz także umocowanie prawne w podobnie rygorystycznych kryteriach funkcjonowania na rynku, poddaniu ich analogicznemu nadzorowi organów państwowych czy udzielanym przez państwo gwarancjom w zakresie wypłacalności itd.)¹⁵.

Współpraca z ubezpieczycielem (ubezpieczycielami) pozwala bankowi z jednej strony zyskiwać na pośredniczeniu w oferowaniu ubezpieczeń (np. zarobkować na prowizji), z drugiej zaś zwiększać satysfakcję klientów z uwagi na kompleksową jego obsługę (odpowiadanie na szerszy

¹² Takiej konkurencji można by się obecnie doszukiwać jedynie na płaszczyźnie usług o charakterze inwestycyjnym, wobec oferowania przez ubezpieczycieli umów ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym.

¹³ L. Ru Chen, J. Lung Peng, J.L. Wang, *Financial Integration and Economies of Scope: A Cross-Industry Analysis of Bancassurance in Taiwan*, „Journal of Insurance Issues” 2008/2, s. 124–126.

¹⁴ J. Cichy, D. Szewieczek, *Bancassurance w Polsce*, Katowice 2012, s. 61–62.

¹⁵ N. Genatay, P. Molyneux, *Bancassurance...*, s. 6–7; J. Stanković, E. Petrović, N. Vojvodić-Miljković, *Reality and prospects of bancassurance as an insurance sales channel in the Republic of Serbia*, „TEME” 2016/4, s. 1331–1332.

zakres jego potrzeb)¹⁶. Jednocześnie prowadzi to do ograniczenia kosztów obsługi klienta obu podmiotów, wszak znaczna ich część obejmuje te aspekty, które nie są przypisane do specyfiki usług bankowych czy ubezpieczeniowych, a więc koncentracja w jednym kanale dystrybucji pozwala na ich rozdzielenie¹⁷.

1.2. Podmioty stosunków prawnych nawiązywanych w ramach współpracy bankowo-ubezpieczeniowej w obszarze zabezpieczeń spłaty kredytu

Bancassurance, chociaż jest zjawiskiem rynkowym, prowadzi do nawiązania stosunków prawnych. Współpraca korporacyjna banków i ubezpieczycieli nie będzie przedmiotem rozważań w niniejszej pracy. Istotne będą zaś wszelkie stosunki prawne powstałe w ramach dystrybucji ubezpieczeń w związku z zawieraniem umów kredytu w obrocie powszechnym, w tym także gospodarczym, ale z udziałem podmiotów niebędących uczestnikami rynku finansowego, a więc nie na rynku międzybankowym¹⁸. Z podmiotowego punktu widzenia uczestnikami tych stosunków będą (występujący w różnych konfiguracjach, w zależności od specyfiki danego zobowiązania, o czym szeroko będzie mowa w dalszych rozważaniach): bank, zakład ubezpieczeń i klient.

W dalszej części opracowania słowo „bank” używane będzie w znaczeniu szerszym niż wskazano w art. 2 pr. bank.¹⁹, wobec objęcia przedmiotem rozważań działalności kredytowej, którą prowadzić mogą również spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (art. 3 ust. 1 w zw. z art. 36 ust. 2 ustawy o SKOK)²⁰. W konsekwencji pod tym pojęciem będą się

¹⁶ A. Messyas-Handschke, *Bancassurance – współpraca czy konkurencja*, „Bank i Kredyt” 2002/4, s. 57.

¹⁷ M. Swacha-Lech, *Bancassurance...*, s. 15–23.

¹⁸ Zob. M. Bączyk, *Umowy bankowe w polskim systemie prawnym [w:] System Prawa Handlowego*, t. 5c, *Prawo umów handlowych*, red. T. Stec, Warszawa 2020, s. 475.

¹⁹ W tym zakresie zob. M. Bączyk, *Zarys...*, cz. 1, s. 37–39.

²⁰ W. Srokosz, *Instytucje parabankowe w Polsce*, Warszawa 2011, s. 505–508.

kryć wszystkie podmioty, które mogą udzielać kredytów w rozumieniu art. 69 ust. 1 pr. bank.²¹ Nie będzie zaś obejmować innych instytucji, które prowadzą tzw. działalność parabankową²² i udzielają pożyczek nieobjętych regulacjami Prawa bankowego. W przeciwieństwie bowiem do regulacji innych państw Unii Europejskiej, gdzie instytucją kredytową może być inna niż bank jednostka, która przyjmuje środki pod tytułem zwrotnym i udziela kredytów, w polskim systemie prawnym oprócz banków i SKOK-ów nie ma innych instytucji kredytowych *sensu stricto*²³. Jeśli zaś podmioty te (dopuszczone do rynku regulowanego na podstawie prawodawstwa innych państw członkowskich UE) na zasadzie swobody świadczenia usług dokonują czynności objętych reżimem prawa polskiego, do nich również będą odnosić się analizy i rozważania poczynione w niniejszym opracowaniu.

Pojęcie **instytucji kredytowej** w odniesieniu do podmiotu dostarczającego umowy o usługi finansowe o charakterze kredytowym będzie zaś używane tam, gdzie rozważania będą dotyczyć prawa obcego (w zakresie przeprowadzonych w pracy badań prawnoporównawczych). Wynika to z faktu, że w zakresie poruszanej w nich tematyki systemy prawne tych krajów przewidują wspólne reguły zarówno dla banków, jak i innych podmiotów udzielających kredytów (lub oferujących usługi finansowe o tożsamym charakterze).

²¹ W doktrynie prawa bankowego podnosi się niejednorodność pojęć banku i instytucji kredytowej, wynikającą przede wszystkim z odrębnych modeli przyjętych przez ustawodawcę krajowego i europejskiego; zob. szerzej A. Jurkowska-Zeidler [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. A. Mikos-Sitek, P. Zapadka, LEX 2022, art. 2. W konsekwencji, na gruncie krajowych przepisów, działalność kredytową *sensu stricto* mogą prowadzić: bank krajowy (w tym bank hipoteczny), bank zagraniczny, oddział banku zagranicznego i SKOK.

²² Zob. W. Srokosz, *Instytucje...*, s. 76–85; por. również: P. Chorbot, B. Gadecki, *Objaśnienie terminu „parabank”* [w:] *Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania*, red. W. Pływaczewski, Warszawa 2015, s. 193–196; M. Bączyk, *Zarys...*, cz. 1, s. 46–48.

²³ A. Kawulski, B. Smykła, *Pozycja banku w prawie polskim na tle regulacji Unii Europejskiej*, cz. 1, R.Pr. 2001/5, s. 95; cz. 2, R.Pr. 2001/6, s. 103; zob. również M. Bączyk, *Wprowadzenie* [w:] *Prawo kredytowe*, Warszawa 2009, s. IX–X.

Podobnych trudności nie będzie nastroczać posługiwanie się dalej pojęciami **zakładu ubezpieczeń** bądź **ubezpieczyciela**. Tutaj sytuacja jest całkiem jasna, rozważania dotyczą wszystkich podmiotów uprawnionych do prowadzenia działalności ubezpieczeniowej: zakładów ubezpieczeń działających w formie komercyjnej (spółki akcyjne, *societas europaea*), towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, jak również uprawnionych podmiotów działających transgranicznie (zagranicznych zakładów ubezpieczeń lub ich oddziałów).

Dla określenia uczestnika, do którego *de facto* skierowana jest współpraca bankowo-ubezpieczeniowa, w niniejszej pracy zazwyczaj używa się ogólnego pojęcia **klienta**. Wynika to z faktu, że w przypadku analizy jego sytuacji prawnej mogą w jednej osobie skupiać się różne role, w zależności od tego, o jakim stosunku prawnym mowa (w ramach skomplikowanej wiązki zawartych umów o usługi finansowe). W przypadku stosunków ubezpieczeniowych nie będzie problemem odwołanie się do definicji zawartej w art. 3 ust. 1 pkt 10 u.d.u., która pojęciem klienta również operuje²⁴, i to w sposób spójny z ujęciem zaproponowanym na poczet dalszych rozważań²⁵. Jednakże w ramach stosunków bankowych analogicznej regulacji wciąż brak, posilkowo można by wskazać na definicję klienta z art. 2 pkt 1 lit. d ustawy o Rzeczniku Finansowym²⁶, ale jest ona zbyt wąska, nie obejmuje bowiem osób prawnych i jednostek

²⁴ Poza zakresem rozważań pozostawiona zostanie również ocena trafności stosowanych przez ustawodawcę pojęć. Można jedynie na wstępie zasygnalizować krytyczne stanowisko autora do chaosu nomenklatury ustawowej i generowania kolejnych, niespójnych ze sobą definicji dla określenia tego samego podmiotu – uczestnika obrotu na rynku finansowym. Krytycznie należy też ocenić niespójność nazewnictwa w ramach regulacji sektorowych, która występuje nawet w najnowszych aktach prawnych (i ich projektach), mimo że od dawna prawodawcy znany jest fakt wzajemnego przenikania się tych sektorów, a więc i stosunków prawnych nawiązywanych w ich ramach; zob. np. D. Rogoziński, *Problem stosowania art. 385⁵ k.c. w stosunkach ubezpieczenia gospodarczego z udziałem banków*, WU 2022/4, s. 19–31.

²⁵ M. Fras [w:] M. Fras, B. Kucharski, K. Malinowska, D. Maśniak, M. Szaraniec, *Dystrybucja ubezpieczeń. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 61–67.

²⁶ Tymczasem zbyt szeroka jest definicja klienta usług ubezpieczeniowych wskazana w tej ustawie – zob. art. 2 pkt 1 lit. a tej ustawy. Jeśli rozważania poczynione w niniejszej pracy będą odnosić się do uposażonego lub innego podmiotu uprawnionego do otrzymania świadczenia z umowy ubezpieczenia (który nie jest ubezpieczonym), zostanie to wprost zaznaczone przez odniesienie się do ich szczególnej roli w stosunku ubezpieczenia.

organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które przez ustawę zostały wyposażone w zdolność prawną²⁷. Dla uporządkowania więc nader chaotycznej ustawowej siatki pojęciowej w tej pracy konieczne stało się (celem zapewnienia dalszym rozważaniom czytelności) przyjęcie własnej definicji klienta, którym jest każdy odbiorca usługi finansowej: ubezpieczający, ubezpieczony, kredytobiorca, użytkownik usług płatniczych, posiadacz rachunku bankowego, zleceniodawca w ramach innej usługi finansowej, a jeśli chodzi o etap przedkontraktowy – także poszukujący ochrony ubezpieczeniowej czy finansowania w ramach umowy kredytu.

Również z uwagi na potrzebę zapewnienia jasności rozważań, jeśli będzie to na poczet konkretnych analiz bardziej przejrzyste, w niektórych miejscach zamiast szerokiego pojęcia klienta pojawiają się bardziej precyzyjne określenia: kredytobiorca-ubezpieczający albo kredytobiorca-ubezpieczony. Mowa jednak wówczas wciąż o podmiocie, który pozostaje klientem zarówno banku, jak i zakładu ubezpieczeń w powyższym ujęciu (chyba że co innego wyraźnie wskazano w danym fragmencie pracy). Jeśli zaś rozważania zawężone będą do sytuacji prawnej konsumenta, pod pojęciem tym należy rozumieć podmiot spełniający kryteria, o których mowa w art. 22¹ k.c.

1.3. Obowiązujące regulacje dotyczące współpracy bankowo-ubezpieczeniowej

W obecnie obowiązującym porządku prawnym brak jest regulacji prawnych odnoszących się *stricte* do problematyki dystrybucji ubezpieczeń w sektorze *bancassurance*. Niektóre zagadnienia uregulowane zostały jedynie „punktowo” w ramach ustaw dotyczących zarówno rynku ubezpieczeniowego, jak i bankowego. W tym zakresie w szczególności można wskazać na:

- 1) art. 7 ust. 3, art. 13 ust. 1 pkt 9 i 10, art. 30 ust. 1 pkt 10 i 14 u.k.k. oraz – analogiczne – art. 7 ust. 6, art. 29 ust. 1 pkt 4 i 9 u.k.h.,

²⁷ T. Młynarski, *Kilka uwag o pojęciu klienta podmiotu rynku finansowego*, PA 2018/1, s. 34–49.

które dotyczą obowiązków informacyjnych kredytodawcy związanych z oczekiwaniem ustanowienia prawnego zabezpieczenia spłaty kredytu z wykorzystaniem ubezpieczeń²⁸;

- 2) art. 9 u.k.h. (w szczególności ust. 2 i 3), który bezpośrednio dotyczy kwestii dystrybucji ubezpieczeń spłaty kredytu hipotecznego przez kredytodawcę;
- 3) art. 51 pkt 2 u.k.k., który dotyczy prowizji za przedterminową spłatę kredytu w przypadku jej dokonania na skutek skorzystania z zabezpieczeń ustanowionych z wykorzystaniem umowy ubezpieczenia;
- 4) art. 29 ust. 5a i 5b u.k.h., który dotyczy rozliczenia kosztów związanych z podwyższonym ryzykiem kredytodawcy w okresie do ujawnienia wpisu hipoteki w księdze wieczystej, a które to *de facto* najczęściej wiążą się z tzw. ubezpieczeniem pomostowym;
- 5) art. 10 u.d.u., który dotyczy proponowania zawarcia umowy ubezpieczenia w pakiecie wraz z inną usługą, a więc będzie miał zastosowanie również do dystrybucji ubezpieczeń zarówno pośrednio, jak i bezpośrednio (ubezpieczenia spłaty kredytu) powiązanych z usługami bankowymi;
- 6) art. 18 u.d.u., który wprowadził zakaz pobierania przez ubezpieczającego wynagrodzenia w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia; bezpośrednim powodem wprowadzenia tej regulacji (zresztą krytycznie ocenianej przez doktrynę²⁹, ponieważ stanowi ona *superfluum* wobec normy, którą wyprowadzić można było już tylko z przepisów Ko-

²⁸ O relacji pomiędzy ustawą o kredycie konsumenckim a Prawem bankowym zob. m.in.: E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona kredytobiorcy – konsumenta usług finansowych*, PB 2005/6; R. Tollík, *Stosowanie przez banki przepisów ustawy Prawo bankowe do kredytów konsumenckich*, PB 2002/9.

²⁹ D. Maśniak, *Specyfika ubezpieczeń grupowych w świetle ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej i kodeksu cywilnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016/2, s. 281–294; M. Krajewski [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, red. M. Szczepańska, P. Wajda, LEX 2017, art. 18.

deksu cywilnego³⁰) były właśnie praktyki obserwowane w szczególności w sektorze *bancassurance*.

Przepisy te nie tylko nie pozwalają na przyjęcie, że ustawodawca kompleksowo uregulował choćby wycinek stosunków prawnych związanych z funkcjonowaniem sektora *bancassurance*, lecz także budzą wiele wątpliwości interpretacyjnych. Wynikają one w szczególności z niejednolitej siatki pojęciowej, wprowadzenia do treści aktów prawnych pojęć ekonomicznych (mimo istniejącej nomenklatury prawniczej) oraz braku wytycznych co do ich relacji względem Prawa bankowego czy innych ustaw. Ich wprowadzenie miało na celu ochronę klienta, której potrzeba w obszarze *bancassurance* nie powinna być kwestionowana. Jednakże tak chaotyczne prawodawstwo doprowadziło w konsekwencji do powstania swoistej szarej strefy regulacyjnej³¹, generując więcej problemów aniżeli rozwiązując.

Taki stan implikował potrzebę wykorzystania dopuszczalnych mechanizmów nadzorczych przez regulatora rynku³² – Komisję Nadzoru Finansowego. Realizując swoje funkcje nadzorcze, KNF na podstawie art. 137 ust. 1 pkt 5 pr. bank. oraz art. 62 ust. 2 ustawy o SKOK może wydawać rekomendacje dotyczące dobrych praktyk ostrożnego i stabilnego zarządzania bankami. W doktrynie słusznie przyjmuje się w zasadzie jednolicie, że rekomendacje KNF nie mogą być traktowane jako normy prawa powszechnie obowiązującego³³. Nie mieszczą się one w katalogu źródeł

³⁰ M. Orlicki, *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, PA 2016/1, s. 17.

³¹ Należy bowiem zauważyć, że brak regulacji *stricte* odnoszących się do dystrybucji ubezpieczeń w sektorze *bancassurance* nie oznacza braku prawnego uregulowania stosunków prawnych nawiązywanych w ramach tego zjawiska. Przeciwnie, wciąż przecież mamy do czynienia ze stosunkami prawnymi znanymi zarówno doktrynie prawa ubezpieczeniowego, jak i bankowego oraz klasycznej cywilistyce (prawu zabezpieczeń); zob. B. Mrozowska, *Bancassurance...*, s. 34–37; D. Maśniak, *Rekomendacje i wytyczne KNF – dialog nadzorowany, czyli „miękkie prawo” z twardym skutkiem*, PA 2015/2, s. 3.

³² P. Ryszawa, *Nadzorcze regulacje ostrożnościowe [w:] Systemy zarządzania zgodnością. Compliance w praktyce*, red. B. Jagura, B. Makowicz, Warszawa 2020, s. 466–470.

³³ T. Czech, *Charakter prawny rekomendacji Komisji Nadzoru Finansowego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2009/11, s. 69; D. Maśniak, *Rekomendacje...*, s. 7; L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 703.

prawa określonym normami konstytucyjnymi (art. 87 Konstytucji RP) i nie są wydawane przez organ, któremu przypisano kompetencje prawotwórcze. W konsekwencji, co będzie istotne dla dalszych rozważań, sprzeczność czynności dokonywanych przez banki czy ubezpieczycieli z treścią rekomendacji nie będzie *per se* prowadzić do ich sprzeczności z prawem pozytywnym w rozumieniu art. 58 § 1 k.c.

Nie powinno się również kwalifikować rekomendacji jako źródeł prawa wewnętrznie obowiązującego (art. 87 ust. 1 Konstytucji RP). Co prawda bowiem katalog podmiotów uprawnionych do wydawania tego rodzaju aktów nie został określony w Konstytucji RP w sposób wyczerpujący³⁴, zaś system źródeł prawa wewnętrznego ma charakter otwarty³⁵, jednakże banki w zakresie objętym regulacjami KNF nie są organizacyjnie podległe organowi nadzoru³⁶. Efektem tego należy uznać, że rekomendacje KNF nie są wiążące dla ich adresatów³⁷. Rekomendacje KNF nie mogą być powoływane jako samoistna podstawa jakiegokolwiek rozstrzygnięcia organów państwowych, w tym orzeczenia sądu³⁸. W praktyce jednak w ich przypadku będzie obowiązywać reguła „zastosuj lub wyjaśnij”, w myśl której adresaci rekomendacji mogą albo dostosować się

³⁴ Tak wyrok TK z 1.12.1998 r., K 21/98, OTK 1998/7, poz. 116; również P. Radziejewicz [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021, LEX, art. 93.

³⁵ P. Przybysz, *Krajowe źródła prawa wewnętrznego* [w:] *Instytucje prawa administracyjnego*, Warszawa 2020, s. 106–108; M. Haczkowska [w:] R. Balicki, M. Bartoszewicz, K. Complak, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, M. Haczkowska, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX, art. 93.

³⁶ Tak T. Czech, *Charakter prawny...*, s. 69; T. Nieborak, *Rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego jako element nadzoru ostrożnościowego – synteza dyskusji* [w:] *Nauka prawa finansowego po I dekadzie XXI w.*, red. I. Czaja-Hliniak, Kraków 2012; odmiennie postanowienie SN z 7.12.1999 r., I CKN 796/99, OSNC 2000/6, poz. 114.

³⁷ L. Góral [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2005, s. 681; K. Kohutek [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, t. 2, red. F. Zoll, Kraków 2005, s. 497; M. Ochnio, *Rekomendacje organu nadzoru bankowego w świetle polskiego systemu źródeł prawa* [w:] *Źródła prawa z perspektywy piętnastu lat obowiązywania Konstytucji*, red. M. Zubik, R. Puchta, Warszawa 2013, s. 176.

³⁸ Szerzej na temat charakteru prawnego rekomendacji w zakresie *bancassurance* zob. D. Maśniak, *Ramy prawne bancassurance*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, t. 23, s. 286–287.

do ich treści, albo skonfrontować się z organem nadzoru i stanąć przed koniecznością merytorycznego uzasadnienia odmiennej postawy³⁹.

Podobnie zbiorami zasad niemieszczących się w katalogu konstytucyjnych aktów prawa powszechnie, jak też wewnętrznie obowiązującego są rekomendacje wydawane przez Związek Banków Polskich (niekiedy także w porozumieniu z Polską Izbą Ubezpieczeń)⁴⁰. Mają one charakter *soft law*, chociaż mogą wpływać na wypełnianie treścią takich pojęć, jak „ustalone zwyczaje”, „dobre praktyki/zwyczaje rynkowe” itd.⁴¹ Rekomendacje ZBP należy kwalifikować jako dobrowolne reguły, przyjęte przez zainteresowane podmioty w celu wypracowania spójnych zasad działalności, będące aktem samoregulacji i wprowadzenia kontroli własnej działalności⁴². W odniesieniu do banków zrzeszonych w Związku Banków Polskich rekomendacje te mogą być poczytywane za kodeks dobrych praktyk w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym⁴³. Nieprzestrzeganie tego kodeksu może więc stanowić nieuczciwą praktykę rynkową w rozumieniu przywołanej ustawy, a co za tym idzie – rodzić m.in. odpowiedzialność cywilną instytucji stosującej taką praktykę.

Zarówno rekomendacje KNF, jak i te przyjmowane przez ZBP stanowią więc szczególnie przykład tzw. miękkiego prawa (*soft law*), czyli pozaprawnych zbiorów norm postępowania. Brak ich wiążącego cha-

³⁹ D. Maśniak, *Rekomendacje...*, s. 9, 12–13; M. Śliwa-Wajda [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. A. Mikos-Sitek, P. Zapadka, Warszawa 2022, LEX, art. 137.

⁴⁰ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Zasady dobrych praktyk na rynku usług bankowych i ich znaczenie w działalności Bankowego Arbitrażu Konsumenckiego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010/4, s. 63–78; M. Korpalski, *Bankowe terminowe umowy walutowe*, Warszawa 2020, s. 207–214.

⁴¹ K. Zacharzewski, *Wpływ kodeksów deontologicznych na powstawanie, treść i wykonywanie zobowiązań umownych* [w:] *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2010, s. 492.

⁴² D. Fuchs, Ł. Szymański, *Kodeks dobrych praktyk na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z 23.8.2007 r. w kontekście ubezpieczeniowym*, MoP 2015/5, s. 247 i n.; J. Iwko, *Kodeksy deontologiczne na polskim rynku ubezpieczeniowym*, RU 2010/2, s. 91.

⁴³ Dz.U. z 2023 r. poz. 845 ze zm.

rakteru nie pozbawia ich jednak praktycznego znaczenia⁴⁴. Przeciwnie, ich faktyczny wpływ na funkcjonowanie rynku może doprowadzić do ukształtowania zwyczajów rynkowych, które mają znaczenie prawne już chociażby w stosunkach cywilnoprawnych (art. 65 § 1 k.c.). Rekomendacje te stanowią niekiedy źródło dyrektyw interpretacyjnych, które pozwalają wypełnić treścią ramy regulacji o charakterze powszechnie obowiązującym. Ta ostatnia obserwacja będzie miała istotne znaczenie szczególnie w interesującym nas obszarze, ponieważ regulacje te (*hard law*) zdecydowanie wymagają ich odpowiedniego dostosowania do specyfiki stosunków prawnych nawiązywanych w ramach *bancassurance*.

1.4. Specyfika ubezpieczeń spłaty kredytu w kontekście współpracy bankowo-ubezpieczeniowej

Ubezpieczenia spłaty kredytu, które będą przedmiotem dalszych rozważań, charakteryzują się specyfiką, która pozwala na ich wyodrębnienie z całej grupy ubezpieczeń dystrybuowanych w sektorze bankowym. Po pierwsze, nie może umknąć uwadze fakt, że w ich przypadku sam bank zarówno kreuje, jak i pośredniczy w zaspokojeniu potrzeby objęcia określonego przedmiotu ochroną ubezpieczeniową⁴⁵. To sytuacja w zasadzie nieznana w przypadku innych kanałów dystrybucji ubezpieczeń, a w szczególności w przypadku zaangażowania innych pośredników ubezpieczeniowych. Zazwyczaj potrzeba zawarcia umowy ubezpieczenia należy do sfery sytuacji prawnej bądź faktycznej klienta wykreowanej przed jego pierwszym kontaktem z dystrybutorem ubezpieczeń. Także w przypadku innych ubezpieczeń dystrybuowanych w ramach współpracy bankowo-ubezpieczeniowej, a niebędących ubezpieczeniami spłaty kredytu, sytuacje tego rodzaju będą rzadkie. Jeśli bowiem propozycja zawarcia umowy ubezpieczenia będzie towarzyszyć otwarciu rachunku bankowego, zawarciu umowy o lokatę terminową czy świadczeniu usług

⁴⁴ Zob. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna klienta...*, s. 148–153.

⁴⁵ Por. A. Szczukocka, *Ubezpieczenie jako forma zabezpieczenia kredytu* [w:] *Ubezpieczenia i finanse. Rozwój i perspektywy*, red. A. Szymańska, Łódź 2017, s. 145–156.

wymiany walutowej, dojdzie jedynie do wykorzystania sposobności – obecności klienta w placówce i nawiązania z nim relacji handlowych.

Po drugie, bank będzie w przypadku umowy ubezpieczenia spłaty kredytu występował jako podmiot nawiązanego na jej podstawie stosunku prawnego także na etapie wykonywania umowy. Równocześnie z zawarciem umowy ubezpieczenia będzie oczekiwać wszakże prawnego usytuowania go przez klienta jako jedyne go wierzyciela względem zakładu ubezpieczeń⁴⁶. Bank będzie więc faktycznym beneficjentem świadczeń⁴⁷, które potencjalnie mogą być wypłacone wskutek zajścia wypadków określonych w umowie ubezpieczenia. Do takich sytuacji nie będzie zaś dochodzić w przypadku oferowania ubezpieczeń jedynie przy okazji zawierania z klientem umów o świadczenie innych usług finansowych. Tam rola banku skończy się na etapie dystrybucyjnym i będzie się ograniczać do funkcji tradycyjnie spełnianych przez pośrednika.

Po trzecie, co jest konsekwencją poprzedniej obserwacji, z ubezpieczeniami spłaty kredytu związane będzie zazwyczaj powstanie pewnego trójstronnego stosunku. W konsekwencji pomiędzy bankiem a klientem poza zawarciem umowy o świadczenie usług finansowych dojdzie do nawiązania stosunku prawnego bezpośrednio dotyczącego umowy ubezpieczenia. Stosunek ten będzie znajdował swoją przyczynę w obowiązku zabezpieczenia wierzytelności kredytowej. Samo zawarcie umowy ubezpieczenia nie będzie jednak wystarczające, aby doszło do ustanowienia tego zabezpieczenia z wykorzystaniem umowy ubezpieczenia spłaty kredytu.

⁴⁶ N. Szydłowska, *Bank jako uprawniony do dochodzenia roszczeń z umowy ubezpieczenia zawartej jako zabezpieczenie spłaty kredytu*, WU 2018/3, s. 51–68; M. Więcko, *Umowa ubezpieczenia jako zabezpieczenie wierzytelności banku – analiza podstaw prawnych, teorii i praktyki*, RU 2019/2, s. 19–36.

⁴⁷ J. Monkiewicz, *Ubezpieczenia na rynku finansowym* [w:] *Ubezpieczenia. Podręcznik akademicki*, red. J. Handschke, J. Monkiewicz, Warszawa 2010, s. 352.

2. Ryzyka działalności kredytowej

Zrozumienie charakteru działalności kredytowej banków oraz istoty ryzyk związanych z tą działalnością pozwoli odzwierciedlić specyfikę sytuacji dystrybucyjnej dotyczącej ubezpieczeń spłaty kredytu oraz przyczyn (i zasadności) wykorzystania ubezpieczeń dla ustanowienia prawnych zabezpieczeń spłaty wierzytelności. Fenomen współpracy bankowo-ubezpieczeniowej najwyraźniej widoczny jest właśnie tam, gdzie dochodzi nie tylko do proponowania klientom banków ochrony ubezpieczeniowej w ogólności, lecz także gdzie to sam rodzaj aktywności gospodarczej banku oraz charakter oferowanych przez niego usług (i tkwiące w nim ryzyka dla obu stron umowy o świadczenie tych usług) determinują procesy związane zarówno z projektowaniem produktu ubezpieczeniowego, jak i jego dystrybucją oraz wykonywaniem samej umowy ubezpieczenia, jak też umowy dotyczącej czynności bankowych, w omawianym przypadku umowy kredytu.

W ocenie przedstawicieli nauk ekonomicznych to właśnie ryzyko kredytowe stanowi najbardziej charakterystyczny rodzaj ryzyka bankowego, a więc determinuje charakter działalności gospodarczej banków i ich pozycję oraz rolę w gospodarce⁴⁸. Z uwagi na kryterium podmiotowe ryzyko kredytowe dzielone jest na ryzyko portfelowe, odnoszące się do całej grupy wierzytelności przysługujących bankowi z tytułu umów kredytowych lub czynności bankowych o podobnym charakterze, i ryzyko indywidualne, przypisane do konkretnej akcji kredytowej⁴⁹. To drugie stanowi więc ryzyko pojedynczego kredytu, na które przekładają się cechy konkretnego kredytobiorcy⁵⁰.

Gdy chodzi o drugą grupę, podstawowym ryzykiem związanym z prowadzeniem przez bank działalności kredytowej jest ryzyko utraty płyn-

⁴⁸ M. Iwonicz-Drozdowska, *Bankowość – zagadnienia podstawowe*, Warszawa 2010, s. 255.

⁴⁹ M. Capiga, *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Warszawa 2006, s. 169.

⁵⁰ B. Domańska-Szaruga, *Ryzyko kredytowe w świetle nowej umowy kapitałowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2010/87 s. 148.